

Історичний часопис
з богемістики і словакістики

Випуск 4

СЛОВАКИ І ЧЕХИ В ІСТОРИЧНИХ ВІТРАЖАХ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЦЕНТР ІСТОРИЧНИХ СТУДІЙ З БОГЕМІСТИКИ І СЛОВАКІСТИКИ

Історичний часопис
з богемістики і словакістики

Випуск 4

СЛОВАКИ І ЧЕХИ В ІСТОРИЧНИХ ВІТРАЖАХ

Ужгород
Поліграфцентр "Ліра", 2014

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA A VEDY UKRAJINY
ŠTÁTNA VYSOKÁ ŠKOLA
“UŽHORODSKÁ NÁRODNÁ UNIVERZITA”
CENTRUM HISTORICKÝCH ŠTÚDIÍ Z BOHEMISTIKY A SLOVAKISTIKY

Historický časopis
z bohemistiky a slovakistiky

Číslo 4

SLOVÁCI A ČESI V HISTORICKÝCH VITRÁŽACH

Užhorod
Poligrafcentr “Lira”, 2014

ББК 63.3 (УКР)5
УДК 94 (477.87)
I-90

Редакційна колегія:

Ліхтей Ігор Михайлович, кандидат історичних наук, доцент (відповідальний редактор, Ужгород); **Віднянський Степан Васильович**, доктор історичних наук, професор (Київ); **Вегеш Микола Миколайович**, доктор історичних наук, професор (Ужгород); **Вовканич Іван Іванович**, доктор історичних наук, професор (Ужгород); **Гарбульова Любиця**, кандидат історичних наук, доцент (Пряшів, Словацька Республіка); **Дoubек Вратислав**, кандидат історичних наук, доцент (Прага, Чеська Республіка); **Коня Петер**, кандидат історичних наук, професор (Пряшів, Словацька Республіка); **Кріль Михайло Михайлович**, доктор історичних наук, професор (Львів); **Сераніонова Єлена Павлівна**, доктор історичних наук, професор (Москва, Російська Федерація); **Тиводар Михайло Петрович**, доктор історичних наук, професор (Ужгород); **Товтин Яна Іванівна**, кандидат історичних наук, доцент (Ужгород); **Шворц Петер**, кандидат історичних наук, професор (Пряшів, Словацька Республіка); **Шніцер Ігор Омелянович**, кандидат історичних наук, доцент (Ужгород).

Упорядник: І.М.Ліхтей

Рецензенти:

Адам Ян – кандидат історичних наук, доцент Інституту історії Філософського факультету Пряшівського університету у Пряшеві (Словацька Республіка).

Віздал Маріан – кандидат історичних наук, доцент Інституту історії Філософського факультету Пряшівського університету у Пряшеві (Словацька Республіка).

Матеріали публікуються в авторській редакції. Автори статей несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, дат, географічних назв, власних імен та інших відомостей.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків ДВНЗ "УжНУ" (протокол № 3 від 21 жовтня 2014 р.)

В оформленні використано фотофрагмент пам'ятника Кирилові й Мефодієві в Мукачеві (2000 р.). Автор – народний художник України Іван Бровді.

ISBN 978-617-596-053-0 (серія)
ISBN 978-617-596-174-2

© Центр історичних студій з богемістики і словакістики ДВНЗ "УжНУ", 2014
© Автори статей, 2014
© Ліхтей І.М., упорядкування, 2014
© Поліграфцентр «Ліра», 2014

ЗМІСТ

ВІД УПОРЯДНИКА	7
<i>Adriána VOLANSKÁ. DEJINY PALEOLITICKÝCH VÝSKUMOV A PRIESKUMOV V OBLASTI ŠARIŠA</i>	9
<i>Павло ПЕНЯК. ЯРОСЛАВ БЕМ І ВИВЧЕННЯ ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ</i>	26
<i>Юліанна ТУРОК. ВІДНОСИНИ МЕФОДІЯ З ВІХІНГОМ ТА ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОМОРАВСЬКОГО КНЯЗЯ СВЯТОПОЛКА</i>	37
<i>Ігор ЛІХТЕЙ. СЛОВАЦЬКИЙ ІСТОРИК ФРАНТИШЕК ВІТЯЗОСЛАВ САСІНЕК (1830–1914) І УГОРСЬКІ РУСИНИ.</i>	55
<i>Тетяна ЛІХТЕЙ. СЛОВАЦЬКА ПОЕЗІЯ В КРИТИЦІ ТА ПЕРЕКЛАДАХ НА СТОРІНКАХ ЗАКАРПАТСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ХІХ ст.</i>	68
<i>Максим МОЛНАР. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ДИТЯЧІ ІГРИ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛІВ “ВІНОЧОК ДЛЯ ПІДКАРПАТСЬКИХ ДІТОЧОК” ТА “НАШ РІДНИЙ КРАЙ”</i>	78
РЕЦЕНЗІЇ	91
<i>Židia pred a za Karpatmi v priebehu stáročí / Ed. Peter Kónya. – Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej university, 2013. – 440 s. (Igor Lixmej)</i>	91
<i>Rekatolizácia, protireformácia a katolícka reštaurácia v Uhorsku / Ed. Peter Kónya. – Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej university, 2013. – 426 s. (Igor Lixmej)</i>	93

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ	95
МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “Підкарпатська Русь в історії Чехословаччини 1919–1946”	95
<i>Ігор Ліхтей</i> . ЮВІЛЕЙ ЛЮБИЦІ БАБОТИ	97
БІБЛІОГРАФІЯ ПРАЦЬ ЛЮБИЦІ БАБОТИ	99
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	129

РЕЦЕНЗІЇ

Židia pred a za Karpatmi v priebehu stáročí / Ed. Peter Kónya. – Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej university, 2013. – 440 s. (“Євреї перед і за Карпатами у вирі віків” / упорядник Петер Коня. – Пряшів : Видавництво Пряшівського університету, 2013. – 440 с.)

Під такою назвою у видавництві Пряшівського університету узрів світ збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, що проходила в стінах цього вишу 8–9 листопада 2012 року. У роботі форуму взяли участь вчені зі Словаччини, Угорщини, Чехії, Польщі, Румунії і України, які намагалися перегорнути непрості, а почасти й трагічні сторінки в житті єврейського народу. Організаторами конференції стали Центр релігійних соціально-історичних і культурно-історичних студій та Інститут історії Пряшівського університету. Як зазначає упорядник, перший проректор цього вишу *Петер Коня*, “мета збірника – на основі результатів модерних історичних розвідок розширити проблематику історії євреїв на теренах колишньої Угорщини та сусідніх країн (Польське королівство, землі Чеської корони) від середньовіччя до другої половини ХХ ст.” (с.8).

Збірник матеріалів конференції складається з чотирьох розділів, у кожному з яких висвітлено той чи інший спектр життєдіяльності євреїв. У першому розділі містяться публікації, що охоплюють період від давнини до ХІХ ст. Цікавими і змістовними є статті декана православного факультету Пряшівського університету *Яна Шафіна* (“Російська релігія чи юдаїзм. До питання про російські секти жидовствующих”, с.26–35), завідувача кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків Ужгородського університету *Ігоря Ліхтея* (“Статус євреїв у Чеській державі Пршемисловичів у ХІ–ХІІІ ст.”, с.36–48), чеської дослідниці *Маріє Бунятової* (“Празькі євреї та християнські купці на сілезьких і польських ярмарках у ХVІ ст.”, с.49–62), доцента Пряшівського університету *Яна Адама* (“Євреї в Шариші за переписом 1761 року”, с.134–140), професора *Петера Коні*, який висвітлив життя єврейського населення в

містечках Земплинської жупи у XVIII–XIX ст. (с.96–120), та низки інших дослідників.

Другий розділ має назву “Євреї в Центральній Європі у XIX–XX століттях”. Тут, зокрема, знаходимо публікації угорського вченого *Бели Бартока* (“Зміни кількості євреїв на території Рожнявського єпископства в другій половині XIX ст.”, с.167–183), польського історика *Казимира Карольчака* (“Єврейські власники нерухомості в Кракові на зламі XIX–XX ст.”, с.184–194), пряшівського дослідника *Патрика Дерфіняка* про Жигмунда Старка як пропагатора електрифікації Східної Словаччини та єдиної європейської валюти (с.195–202) та інші.

Дослідженню єврейської культури і освіти у XIX – XX ст. присвячено третій розділ збірника. Так, дослідниця з Пряшева *Аннамарія Коньова* простежила особливості навчання євреїв у Пряшівському євангелічному колегіумі (с.240–248). Угорський історик *Вікторія Баняї* висвітлила особливості процесу мадяризації, чехізації та юдаїзації як освітньої стратегії підкарпатських євреїв у першій половині XX ст. (с.268–275). Освітній та просвітницькій діяльності єврейської релігійної общини у Пряшеві до 1945 р. присвятив свою студію *Едуард Лукач* (с.276–292). Огляд єврейських періодичних видань, що виходили у Східній Словаччині міжвоєнного періоду, зробив *Ян Джуйко* (с.308–315). Пряшівський історик *Мартін Явор* проаналізував діяльність ордену св.Яна Євангелісти з Азії “Азійські брати” у Центральній Європі (с.316–321).

Четвертий розділ збірника торкається трагічних сторінок Голокосту Ректор Вищої технічно-економічної школи в Ярославі (Польща) *Вацлав Вєржбінец* розповів про єврейську общину в Ярославі у міжвоєнний період та під час Голокосту (с.338–353). Заступник декана греко-католицького факультету Пряшівського університету *Ярослав Цоранич* розповів про сприяння та допомогу єпископа Павла Гойдича словацьким євреям у роки Другої світової війни (с.354–364). Угорська дослідниця *Чілла Фединець* презентувалася на сторінках збірника глибоким дослідженням “Повернення в нікуди”: єврейство Підкарпатської Русі в другій половині 40-х років XX ст.” (с.430–438).

Загалом збірник містить близько 40 публікацій на кількох європейських мовах.

Євреї, отже, їх спільнота й культура століттями належали до європейської цивілізації, пережили найбільш екстремальні прояви середньовічного антисемітизму та ксенофобії, що призводили до жахливого нищення єврейського суспільства. Попри те, єврейська культура в найширшому сенсі слова стала важливою частиною цивілізаційного розвитку європейських країн та їх народів.

Зараз, коли світова спільнота переживає непрості часи, матеріали збірника ніби закликають зупинитися й задуматися над минувиною заради збереження майбутнього людства.

Ігор Ліхтей

Rekatolizácia, protireformácia a katolícka reštaurácia v Uhorsku / Ed. Peter Kónya. – Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013. – 426 s. (Рекатолизація, контрреформація і католицька реставрація в Угорщині / упорядник Петер Коня. – Пряшів : Видавництво Пряшівського університету, 2013. – 426 с.)

Збірник містить статті, що торкаються релігійних взаємин на теренах колишнього Угорського королівства. Складається з чотирьох частин, кожна з яких відображає ті чи інші аспекти, пов'язані з такими процесами, як Контрреформація та рекатолизація.

Перший розділ “Рекатолизація в XVI–XVII ст.”, зокрема, презентує наукову студію директора Пряшівського архіву, доцента *Мирослави Боднарової*, яка простежила контрреформаційні процеси у Словаччині в першій половині XVI ст. (с.9–21). Розвідка першого проректора Пряшівського університету, професора *Петера Коні* присвячена дослідженню рекатолизації, що проходила в XVII ст. на теренах таких комітатів, як Спиш, Шириш, Земплин, Абауй, Торна, Унг, Берег, Угоча, Ґемер, Гевеш, Боршод, Саболч та Сатмар (с.41–61). Стаття науковця Пряшівського університету *Анна-Марії Коньової* торкається рекатолизаційної діяльності Софії Баторі